

HET KAFFERJONGETJE

In het werk van **ANTÓNIO LOBO ANTUNES** staan herinneringen aan het Portugese koloniale verleden in Angola centraal. Een fragment uit de roman 'De glans en pracht van Portugal.'

10 MEI 1988

Eigenlijk had ik al moeten weten dat Angola afgelopen was voor me toen de mensen op twee plantages ten noorden van die van ons vermoord waren, de man met zijn hoofd omlaag op de trap, dat wil zeggen aan een tree genageld met een gordijnrail, de vrouw naakt op haar buik in de overhoop gehaalde keuken, duizend keer naakter dan als ze nog had geleefd, zonder tong, zonder handen, zonder haren, zonder borsten, bewerkt met het vleesmes en tussen haar benen de hals van een fles, het hoofd van de oudste zoon

staarde ons aan vanaf een tak, zijn lichaam aan stukken gesneden met de mechanische zaag, lag in dunne reepjes tussen de bloemen, de jongste zoon achter het huis (waar we 's middags thee met hen dronken biscuitjes aten en ons koelte toewuifden met raffia waaiers) met de hond, hun beider darmen één grove kluwen, bloederige vingerafdrukken op de muren, het armzalige meubilair omgegooid, de fotolijstjes kapotgesmeten, de gordijnen voor de open ramen veegden door de stilte en de stank van de ingewanden, ganzengegagel boven de kantine, de tractoren en de in brand gestoken zonnebloemvelden, waar de open zichters ineengerold op de grond op hun eigen neus en oren kauwden met groepjes zoemende kevers in de open wonden, mijn vader zocht samen met de cipaios de akke

CONTROL OVER ALL ELEMENTS OF HIS OLD PARTY/FACTION. 8. INFORMANT IS PREPARED TO PROVIDE

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

de genocide in Rwanda. Tijd is dus een noodzakelijk iets. Jean-Marie heeft gelijk: het is onmogelijk zo'n project op drie maanden tijd op papier te zetten.

COLLARD: Die tijd was ook nodig voor de ontmoeting tussen twee culturen, tussen acteurs, muzikanten en schrijvers. Het ligt niet voor de hand tot evenwicht, tot harmonie, tot wederzijds begrip te komen. Dat heeft zich geleidelijk ontwikkeld. De mensen zijn trouwens ook op verschillende momenten in het werkproces gestapt.

Uiteindelijk heeft ieder zijn verantwoordelijkheid in de voorstelling gekregen, ook de Rwandezes. Zij gaan akkoord met wat het stuk zegt, met de manier waarop het wordt voorgesteld, met de plek die ze innemen, met de dialoog die er ontstaan is tussen de traditionele Rwandese muziek en het werk van Garrett... Dat is merkbaar, denk ik, aan het eindresultaat.

Het was voor ons interessant om een aantal delen van de voorstelling reeds vroeg voor publiek te spelen. Vanaf het moment dat we drie kwartier muziek hadden en zich scènes en tekstfragmenten in >>

DA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

RWANDA 1994

UNDER OUR PROTECTION. 9. IT IS OUR INTENTION TO TAKE ACTION WITHIN THE NEXT 36 HOURS WITH

politieke leider van het Vlaams-nationalisme en hij had zijn partij resoluut naar de collaboratie met de Duitsers gedreven. Voor 1914 was hij een van de meest actieve taalgrensmilitanten geweest. Tijdens de oorlog zelf zat hij in het Belgische leger aan de IJzer en bevocht daar de Duitsers. Na 1918 kwam hij al heel snel onder invloed van het anti-Belgische en anti-democratische gedachtegoed van de activisten. Dan kwam de gestage opmars tot hij partijleider werd. Zo gauw hij kon, legde hij de binnengevallen Duitsers een radicaal programma tot machtsverovering ten bate van hemzelf en zijn partij voor, etnische zuiveringen inbegrepen.

De Clercq stelde zijn Lebensraum-imperialisme openlijk voor aan zijn achterban in de vroege lente van 1941. In een toespraak te

Ieper weidde hij uit over de Vlaamse 'nood aan grond'. Die was voorhanden in de directe omgeving, namelijk in Noord-Frankrijk waar de gronden onderbenut werden omwille van de teruglopende bevolking. Het enige wat moest gebeuren was een 'volksopshuiving' zoals hij dat noemde. Hij stelde retorisch de vraag: 'Waarom zou de toestand in Frankrijk niet gesaneerd worden door de verhuizing uit de Noorderdepartementen, aldus voor de Nederlanden de broodnodige grond vrijlatend?' Hij gaf toe dat dat een beslissing was die Hitler moest nemen. Het zou de Führer zijn, die 'aan ons Nederlandse volk de ruimte zal geven waarop het door zijn levenskracht recht heeft om in welvaart te leven.' De eerste begunstigden van die doortastende kolonisatieplannen in het leeggemaakte gebied waren de Vlaamse boeren. Staf De Clercq was zeer lyrisch over

de landbouwers die hij het 'gezondste' deel van een volk achtte. Ze mochten in hun veroverde land grote stukken grond en boerenhofsteden verwachten. Dergelijke voorstellen werden dus openlijk gepropageerd maar ook ditmaal hadden de Duitsers andere zorgen. Het winnen van de oorlog ging voor. Ze hadden geen troepen vrij om op grote schaal de gevluchte mensen in bedwang te houden en planmatig te verdrijven. Het ging immers om miljoenen mensen en er zou zonder twijfel grootscheelse onrust ontstaan. Wat er zou gebeuren zij ware de loop van de militaire gebeurtenissen anders geweest, kunnen we slechts gissen. De joden en de zigeuners in België zijn wettelijk het slachtoffer geworden van de etnische zuivering met de hulp van en onder applaus van Vlaams-nationalistische collaborateurs. Maar dat was allemaal veel kleiner

Zonder iemand te vinden, alleen zijn eigen geschrokken schaduw en de boshonden, die lijken aan het verscheuren waren en snuivend, met hun haren overeind teruggekeken, kwaad dat ze de vodden en botten moesten achterlaten, met een zakdoek voor de mond gaf hij opdracht hen te begraven, voor het eerst in zijn leven zonder zelfvertrouwen of gezag of zekerheden, het interesseert me niet waar wat kan mij dat schelen maak gewoon een gat in de grond en stop erin, de Hollanders van de diamanten waren bezig het door de regens vernielde erf op te kalefateren met een soort kachels die kiezels en zwarte tranen uitspuugden, de boshonden kwamen terug en snuffelden aan de bomen, mijn vader tegen de cipaio's, terwijl hij net zo snuivend als de honden met de zakdoek tegen zijn mond terugkeerde, hoezo kruisen verdomme hoezo kruisen vergeet die verrekte kruisen we gaan

toch zeker geen tijd verspillen aan het maken van kruisen, en dan het geluid van voetstappen, als een overhaaste vlucht of een flitsende lont of wegstuivende mussen, paniek in het gras, de korporaal rende tussen de planten door om de toegang tot de savanne af te snijden, de cipaio's sloegen met hun lopen op de grond en dreven de voetstappen in de richting van de graanschuur, de lont en de wegstuivende mussen verschenen op het erf veranderd in een Kafferjongetje van acht of negen jaar dat voor ons bleef staan met een zak gestolen bonen onder zijn arm, een boom met een enorme kruin waarvan de naam me nu niet te binnen schiet ik zie hem zo voor me maar ik kan niet op de naam komen schudde het gealarmeerde gekras van de raven van zich af, repen stof van de gordijnen voor de open ramen zonder kozijnen en ruiten

veegden nog steeds door de stilte en de stank van de ingewanden, de korporaal boog met de kolf van zijn geweer tegen zijn schouder voorover naar het Kafferjongetje en mijn vader
'Nee'
een jongetje van acht of negen jaar op blote voeten tegen de graanschuur met een gestolen zak bonen onder zijn arm keek naar de geweren, keek naar de cipaio's, de boshonden groeven de gaten in de gewonden uit, mijn vader snoof met de zakdoek tegen zijn mond net als de honden, opnieuw vol zelfvertrouwen, gezag, zekerheden, hij was het hoofd aan de tak vergeten, de vrouw op haar buik in de keuken die naakter was dan als ze nog had geleefd
'Nee'

LOCATION OF MAJOR WEAPONS CACHE WITH AT LEAST 135 WEAPONS. HE ALREADY HAS DISTRIBUTED 110
RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994

een gevorderd stadium bevonden, hebben we dertig, veertig, honderd mensen verzameld om ons rekenschap te kunnen geven van wat er gebeurde, om er zeker van te zijn dat wat we wilden vertellen, ook duidelijk was voor het publiek. De cantate bijvoorbeeld is een aantal keren apart opgevoerd, onder meer op de plechtigheid waarmee de Rwandese gemeenschap in 1998 de genocide herdacht. We hebben toen met enkele blanke acteurs plus Carole Karemera voor een uitsluitend zwart publiek gespeeld. Zowel voor ons als voor het publiek was dat een interessante ervaring. Bij het begin

zeiden sommigen: 'Hoe is het mogelijk dat blanken ons over onze eigen geschiedenis komen vertellen?' Aanvankelijk gingen we ervan uit dat elke recitant in de cantate een Rwandees acteur moest zijn. Omwille van productieredenen kon dat niet. Op de herdenkingsplechtigheid werd de cantate door zo goed als uitsluitend blanken gebracht. Dat heeft tot positieve reacties geleid. De mensen zeiden: 'Doordat blanken onze geschiedenis vertellen, krijgt het iets universeels, gaat het aan het particuliere karakter van Rwanda voorbij.' Die oplossing hebben we behouden toen de cantate in de voor-

RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994 RWANDA 1994
POSSIBLE HOUR OF WEDNESDAY AT DAWN (LOCAL). INFORMANT STATES THAT HOSTILITIES MAY COMMENCE

haliger en het kon geleidelijk gebeuren waardoor de onrust beheersbaar bleef. Toch was de bedreiging ten opzichte van Walen in Noord-Fransen reëel en dit had op termijn kunnen leiden tot een bijzonder gevaarlijke situatie voor ettelijke miljoenen mensen. Het zou een misvatting zijn deze voorstellen over etnische zuivering te beschouwen als een symptoom van 'de dwaasheid van de macht'. Het was niet zwaarder dan de realiteit. Etnische zuivering was - en is! - een nuttig instrument om de verovering en beveiligen van macht. De Vlaamse Vlaming die de baan kreeg van een geëxecuteerde of ging wonen in huizen van verdrevenen of in gebieden die geannexieerd waren, moest, omwille van zijn toekomst, de collaboratie met hand en tand verdedigen. Het was een probaat middel om een fanatieke onhang te kweken.

In september 1944 werden de Duitse troepen bijna overal van de Belgische grond verdreven. Maar de oorlog ging verder en nog vele duizenden Belgische burgers zouden sterven. Het Ardennenoffensief in december toonde dat een nieuwe Duitse bezetting nog tot de mogelijkheden behoorde. Ook angst kan een motor vormen voor grootschalige oorlogsmisdaden. De veiligheid van de natie zette ook de Belgische regering aan om etnische zuivering te overwegen. Toen de oorlog op zijn einde liep, stelden de Belgische ministers de vraag of het land geen aanhechting van Duits gebied tot aan de Rijn moest eisen. Dergelijk expansionisme werd ook in Nederland, Luxemburg en Frankrijk geënteerd en dan kon België niet achterblijven. Het was een debat dat in alle grote politieke families werd gevoerd: liberalen, katholieken, socialisten en uiteraard ook de

communisten die nu electoraal sterk stonden dankzij hun verzetsaureool. Maar de daar wonende Duitsers dan? De meest radicale Belgische politici pleitten onomwonden voor het wegdrijven van de bevolking. Die mensen moesten dan maar een plaats om te leven zoeken aan de andere zijde van de Rijn. De stroom kon dan als oostelijke verdedigingslijn van België ingericht worden. Dergelijke grootschalige verdrijvingen gebeurden ook in Polen en in Tsjechoë en overal elders in Midden-Europa. De Duitse inwoners werden weggejaagd en zo nodig vermoord. Zover is het in het Westen niet gekomen. De meeste Belgische ministers schrokken terug voor de grootschalige terreur die daarvoor nodig zou zijn en ze vreesden dat dergelijke praktijken onontkoombaar zouden leiden tot een nieuwe Duitse revanche-oorlog in de